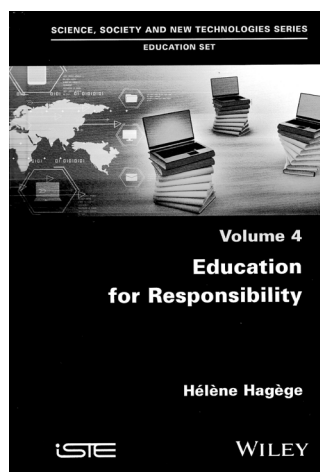

Hélène Hagège

Education for Responsibility

Science, Society and New Technologies Series - Education Set
London and New York: ISTE Ltd & John Willey and Sons, 2019, 336
str.

Nedavno objavljena knjiga *Obrazovanje za odgovornost* studija je autorice Hélène Hagège, redovite profesorice na diplomskoj školi za nastavu i obrazovanje Sveučilišta u Limogesu, s doktoratom iz molekularne biologije. Upravo nam taj posljednji podatak potiče veliku znatiželju za pregledom i studiranjem ove knjige, koja svojim naslovom nameće i pitanje zašto se postavlja tako urgentna potreba za obrazovanjem za odgovornost, koje na samom početku predgovora knjizi postavlja Michel Fabre. U odgovoru na to pitanje citira autoricu pa kaže: “Zbog toga jer je svijet lud” (str. ix). Nadalje Fabre izražava oduševljenje ovom studijom, i pita – “Odakle potječe naše ludilo?” te nastavlja s autoričinim odgovorom – “Od ega!”, jer radi se, kako naglašava,

“o iluziji koja uzima sebe za stvarnost, o tendenciji jastva koja nas prisiljava da prije svega pronalazimo vlastite interese, do točke brkanja relativne stvarnosti s konačnom stvarnošću” (str. xi).

Pored spomenutog predgovora knjiga sadrži uvod autorice te četiri poglavlja, kratki komentar Rebbece Shankland, zatim popis literature i kazalo pojmova. U uvodu pod naslovom “Obrazovanje za odgovornost u današnjem kontekstu”, koji započinje spomenutom citiranom tvrdnjom iz predgovora “Svijet je lud”, autorica ukratko skicira probleme suvremenog svijeta koji podržavaju to ludilo. Upozorava nas na stanje u kojem nam drastične promjene vise nad glavama, a za koje ne pripremamo svoje misli te tako riskiramo podvrgavanje velikom nasilju. Zbog toga se pita – zašto se čuvamo u svom ludilu, čak i oni od nas koji se bude zbog tih pitanja, i većina izgleda kao da zakopava glave u pijesku (str.xix). U tom kontekstu najavljuje fundamentalna pitanja o kojima raspravlja, kao što su: kako možemo mijenjati svijet, kakve promjene treba učiniti da bi se promicala odgovornost, kako obrazovanje o odgovornosti doprinosi toj učinkovitosti, a s namjerom da dobije odgovore na ono ključno – kakav je odnos

svijeta i uma (str. xl). Završavajući uvod naglaskom na očekivanju kako će čitaocze zainteresirati za promišljanje odgovora na to pitanje, Hagège najavljuje i prvo poglavlje, s naslovom "Svijet kao odraz uma". U tom nastojanju autorica, na početku poglavlja, predlaže razvijanje modela objašnjenja koji odražava ideju prema kojoj je svijet odraz uma, sukonstruiran s realnošću, kako će na kraju poglavlja zaključiti (str. 101). Drugim riječima, radi se o potrebi za, kako ističe, izmišljanjem pojma svjetonazora pa zaključuje da taj fenomen možemo nazvati percepcija/e svijeta. Navedeno argumentira činjenicom da pojedinci opažaju svijet na određeni način, ovisno o svome biološkom stanju, kulturi i osobnoj povijesti, a samim tim i "žive na način života u svijetu koji je takav u njihovom svijetu" (str. 3). Tako se i mijenja svijet, a promjena svijeta promjena je i uma. Takvim pristupom raspravlja o modelu uma i njegovom funkcioniranju kroz cijelo poglavlje, koristeći postavke i argumente kognitivnih znanosti i psihosociologije te fenomenologije. Na kraju, najavljujući drugo poglavlje, zaključuje kako dolazimo do modela koji naglašava iluzornu osnovu većine naših djelovanja, sintetički nazvanog "ego", koji je izvor naših relativnih svjetova, sveg zla koje je uzrokovano ljudskim bićima (str. 94). U tom bi smislu odgovornost sadržavala proces usklađivanja relativne stvarnosti sa stvarnom, tj. relativnog gledišta s krajnjom točkom gledišta, zbog čega se u sljedećem poglavlju razmatraju mjerila koja bi usmjerila naše ludilo prema većoj odgovornosti, pa čak i njegovom pretvaranju u mudrost (str. 101).

Pod naslovom drugog poglavlja "Odgovornost i funkcioniranje uma" autorica najprije daje pregled komplementarnih značenja odgovornosti (iz područja etike, fenomenologije, obrazovanja i psihologije), koja će, kako najavljuje, omogućiti idealiziranje različitih pokazatelja. Razrađuje ideju prema kojoj subjekti percipiraju svijet i djeluju u njemu, premda pristrano, te ističe pitanje – postavljaju li te pristranosti pitanja odgovornosti i kako. U pokušaju pronalaženja odgovora Hagège otvara raspravu u pravcu definiranja pojma odgovornosti razmatranjem modaliteta funkcioniranja uma te veza između odgovornosti i sklada, odnosno o mogućnostima transformacije uma. Relativni um i svijet ipak su, kako tvrdi, za običnog subjekta kogenerirani procesom interakcije između unutarnjih i vanjskih svjetova koja se temelji na kognitivnom mehanizmu (projekcija, fenomenološko shvaćanje, pažnja, ocjena itd.) i psihosocijalnom mehanizmu (vrijednosti, stavovi, uvjerenja itd.), sažeto u terminu "ego", koji vodi subjekt na pristran način, uvjetovan prošlošću i kulturom subjekta te subjekt zbog tih pristranosti ne opaža krajnju stvarnost (str. 147). S tim uvodnim sumiranjem rasprave o funkcioniranju uma autorica otvara potpoglavlje o horizontu obrazovanja za odgovornost, u kojem naglašava našu konfuziju između "svijeta" i "uma" upravo zbog toga što smo skloni razmišljati i djelovati kao da smo transparentni prema sebi, a nesvjesni da naš um, po definiciji, ignorira manifestacije naše pristranosti i sljepila zahvaljujući stvaranju iluzija od našeg ega koji se protivi odgovornosti. Nadalje, predlaže modeliranje tranzicije iz relativnog prema principijelnom umu, od ega prema odgovornosti i tvrdi kako je moguće u svom umu aktivirati funkcioniranje slično onome principijelnog uma (str.151), a tu tranziciju naziva "duhovni razvoj" (str.153).

U trećem su poglavlju “Smjernice za obrazovanje o odgovornosti” među kojima se, prije svih, ističe važnost učenja meditiranja kako bismo postali fleksibilniji i oslobodili se ega. Autorica predstavlja različite vrste meditativnih praksi i njihovih učinaka na uspostavljanje relevantne prakse poticanja odgovornosti. Radi se o procesima razvijanja emocionalnih, epistemičkih, relacijskih, aksioloških i kompetencija pozornosti. Navedeno stjecanje psihospiritualnih kompetencija upravo je ključno za mijenjanje načina funkcioniranja našeg uma, a bez toga ne možemo mijenjati svijet, odnosno osloboditi ego, kako autorica obrazlaže kada nas u ovom poglavlju podsjeća na inicijalno pitanje knjige (Kako možemo mijenjati svijet?) (str. 224). U tom kontekstu nastavlja raspravu o integrirajućem modelu psihospiritualnih kompetencija, koje su ciljane upravo u obrazovanju za odgovornost, dopunjujući taj pristup uzimanjem u obzir niza socijalnih interakcija u događanjima svakog pojedinca, pa se ne radi samo o psihosocijalnim nego o psihosocijalno-okolišnim kompetencijama, koje su posebno prisutne u raspravama o obrazovanju za okoliš i obrazovanju za održivi razvoj (str. 228).

Posljednje, četvrto poglavlje knjige s naslovom “Rasprava” donosi prijedlog specifičnih karakteristika obrazovanja za odgovornost u svim istraživanjima društvenih i humanističkih znanosti te sličnosti s pozitivnom psihologijom. Posebice se usredotočuje na raspravu o iluziji ega kada sugerira da treba mijenjati svijet, jer ego umanjivanjem odgovornosti zaustavlja trajnu sreću, a “idealno optimalno funkcioniranje čovjeka uključuje sreću i odgovornost” (str. 243). Drugim riječima, mijenjanje svijeta značilo bi promjenu uma, i to putevima mijenjanja neiscrpnih komponenti ega (str. 246), tj. procesom oslobađanja koji doprinosi skladnijem svijetu. Poveznicu između odgovornosti i sreće autorica, između ostalog, vidi upravo u literaturi koja se već pozabavila povezanošću održivog razvoja i dobrobiti s implicitnim vezama između odgovornosti i zdravlja (str. 241). Budući da bi obrazovanje za odgovornost moglo predstavljati ključnu obrazovnu perspektivu za 21. stoljeće, ili se u tom smjeru mogu reducirati brojne tekuće obrazovne perspektive kao što je perspektiva obrazovanja za održivi razvoj ili obrazovanje za održivost, Hagège s razlogom obrazovanje za odgovornost projicira upravo u tom kontekstu. Priklanja se tezi Jacquesa Fortina prema kojoj obrazovanje za odgovornost ima attribute humanističkih i socijalno dijalektičkih pristupa. Perspektiva obrazovanja za odgovornost ističe “obrazovanje za”, važne ciljeve subjektivne svijesti o vlastitom funkcioniranju i promjeni u odnosu prema vlastitim emocijama te prema ljudskom i neljudskom okruženju: promjena svojstava svijesti kroz psihospiritualni razvoj (str. 250). Na kraju ove studije autorica se fokusira na pedagoške i istraživačke perspektive obrazovanja za odgovornost, navodeći brojne institucionalne i individualne inicijative okrenute kako prema praktičnim obrazovnim programima tako i znanstvenim istraživanjima o njihovom učinku, kao i polugama i preprekama njihovoj provedbi. U tom smislu drži logičnim da bi zbog pristupa prezentiranog u ovoj studiji, koji otvara novo područje obrazovanja za odgovornost, trebalo osnažiti uvoz tehnika iz drugih istraživačkih područja te razviti nove istraživačke protokole o njihovim učincima (str. 253).

Ovoj studiji priključen je i komentar Rebbece Shankland, profesorice psihologije na Sveučilištu Grenoble Alpes, u kojem na početku napominje nezaobilazan podatak da H  l  ne Hag  ge ovu orijentaciju u smislu obrazovanja i poboljšanja održivog i zajedničkog blagostanja raspravlja u kontekstu najnovijih prijedloga reformi planiranih za francusko nacionalno obrazovanje. Cilj tih reformi, kako ističe, razvijanje je veće autonomije učenika i njihovo snaţivanje, posebno u kontekstu filozofskih razmišljanja i mogućih izbora na školskoj razini, s naglašavanjem obveze provedbe praksi solidarnosti za mlade ljude, a u svrhu promicanja razvoja i društvene odgovornosti. Shankland zatim ističe bliskost s raspravama u ovoj studiji podsjećajući kako je i sama obrazlagala svrhu pozitivnih psiholoških intervencija koje ciljaju na dobrobit, što ne bi trebalo biti vječna euforija niti maksimiranje zadovoljstva, već razvijanje smirenijeg odnosa prema sebi i drugima, a koji proističe iz destrukcije ega i vodi poboljšanoj sposobnosti brige o sebi, drugima i okolini. Stoga zaključuje kako obrazovanje za odgovornost čini osnovu za individualnu i kolektivnu dobrobit te ne moţe biti pitanje prenošenja informacija, kao što je to ostatak područja “obrazovanja za”, nego se radi o pitanju razvijanja vještina, u čemu pomažu prakse utemeljene na paţnji popraćene s obrazovanjem za odgovornost (str. 258 i 259). Ono što na samom kraju zaključuje odnosi se na originalnost pristupa Hag  ge promišljanju obrazovanja za odgovornost, kada od početka uključuje njegove psihoedukativne dimenzije orijentirane na etiku prakse, a ne na osobne koristi od prakse za, na primjer, zdravlje i vlastitu dobrobit.

Moţe se reći da je glavni inovativni doprinos ove studije bila akademska povezanost meditacije i etike, izvedeno posebice iz posljednjeg komentara Rebbece Shankland. Taj iskorak rezultat je originalnog pristupa Hag  ge definiranju pojma odgovornosti kroz razmatranje modaliteta uma, što je dovodi do zaključka kako prije svega imamo obvezu postati svjesni odnosa između vlastitog uma i svijeta na putu dosljednosti kroz oslobađanje našeg ega od iluzija. Taj obećavajući skladniji svijet koji je, kako ga ona naziva, stvarna ili konačna stvarnost ulazi u diskurs tekućih obrazovnih perspektiva koje bi mogle dobiti zajednički naziv – obrazovanje za odgovornost. Upravo smo ovom studijom, između ostalog, dobili i putokaz kako odgovornost može postati ključnim elementom nastavnih programa i školske kulture.

Ivanka Buzov

Filozofski fakultet Split, Odsjek za sociologiju